

Uppi hjá Elspu og Karl

Vit stökka inn á gólvið uppi í Leiti

Hann hefur verið egin. Hann hefur líkst burturúr mongdini. Hann hefur verið ein persónligheit.

Sandvíkingurin Martin Joensen sigst at hava havt hann í tonkunum, tá hann í 1937 skrivaði stuttsgøna Heimadoktarin: „...so pinkalítið og krøkt, sum skuldi tað verið ein pjøki ... men ólukkaslá, sum gandaligt sá tað út, og eingin lygn mundi vera í tí, at hann dugdi gand sum trøllini. Stutt bein og so langar armar, at teir hingu sum bendlar og reiggjaðu niður við liðini ... andlitið var skarpt og tunt ... brúnahárini vóru so síð, at tey hingu niður yvir eyguni ...”

Jógvan Nielsen, *Heiða-Jógvan*, varð føddur í 1845 og búði hinu megin fjørðin síni fyrstu ár. Pápi hansara, Niels Joensen, var fyrsti maður, ið búsettist í Heiðunum. Tá Jógvan vaks upp, varð eisini eitt annað hús bygt har, so tá vóru tvey hús í Heiðunum.

Heiða-Jógvan hefur helst verið ein sera gávaður drongur, men skúlagongd fekk hann onga. Júst um ta tíð, tá hann gekk og spældi við systkin síni millum hesi bæði húsini, varð ein roynd gjørd at fáa í lag eina skipaða, regluliga skúlagongd í Føroyum. Henda skúlaskipan, „*provisorisk reglement*”, varð sett í verk í 1846, tá Jógvan var 1 ár, men mótstøðan ímóti henni var stór millum manna og hon fekst ongantíð at rigga. Henda skipan varð tí avtíkin aftur í 1854, tá Jógvan var fylltur 9 ár.

Heiða-Jógvan festi garðin í Selvindi 10. oktober 1872, men tað er ikki sum bónda, eftirtíðin minnst mannin. Hann dugdi at lekja sjúk fólk, visti ráð móti mongum sjúkum. Hann hevði nøkur serlig evni framum onnur, sum gjørdu hann kendan

Elsebeth Andrea Høj, *Elspa* (1897-1988)

víða hvar. Hesum „læknakynstri” helt hann á við, til hann doyði 88 ára gamal í 1933.

Ikki var tað dámt av øllum, at hann nýtti síni kynstur. Kaj Ingbøl Jensen, yvirlækni í Klaksvík, kallar hann í 1911 fyri ein kvak-salvara, sum hevði „*en rivende Afsætning på Mediciner og Salver*”.

Tvær ferðir var Heiða-Jógvan giftur.

Aðru ferð stóð brúdleypið 26. december, annan jóladag, í 1897. Hann giftist tá við Lenu, ættað úr bóndahúsinum *Inni i Húsi* í Sjóvarbýlinginum.

Elsta dóttirin, *Elsebeth Andrea Nielsen*, varð fødd 11. februar í 1897.

Hon varð kallað Elspa.

Í manntalslistanum 1. okt. 1870 stendur um Heiða-Jógvan: *Joen Nielsen, 25 A, ugift, Glibre, Huusfader, Kjøbmand, Gaardbestyrer.*

Dóttirin, Elspa, hevði eisini ein handil.

Hann var opin, al den tíð hon var uppi.

Jógvan Nielsen, Heiða-Jógvan (1845-1933)

Tað er heitt inni í køkinum hetta kvøldið uppi á Leiti. Nógv fólk sita inni. Kristjan í Selvindi hevur júst klamsað hendurnar niður á lørini og sagt góða nátt - glaður og í góðum lag sum altíð.

Á bríkini við komfýrin situr Elspa.

Hon fylgir væl við prátinum. Tað er friður, ein stoisk ró, yvir andlitsbragdi hennara. Við hondunum foldaðum framman fyri sær situr hon sum høgð í klettin. Í hennara verð er eingin ivi, eingin trilvan eftir røttu kósini til lívsins sannleikar, til sjálva kjarnuna í endamálinum við jarðartilveru menniskjuna. Henni dámar fólk, sum situr inni hjá henni; henni dámar væl, tá fólk kemur á gátt.

Hóast fult av fólk í øllum aldri kundi vera inni í køkinum uppi á Leiti, so valdaði spekt og sómi. Rundan um Elspu stóð ein glæma av myndugleika og tign. Tað vóru helst hesi somu lyndiseyðkenni, sum skaptu tað álit millum manna til serligu evnini hjá pápa hennara, sum tey fólkini høvdu, sum vendu sær til hansara við sínum brekum og lýtum - tað veri seg iskias, eksem ella sum fyrirbygging móti tyfus.

Børnini í bygdini vóru tó ikki álvulig, tá tey hittu henda lítla, krókuta mannin, har hann í

skýmingini kom gangandi eftir Strandagøtu við sínum lítla stavi. Myrka kot hansara hekk líka niður á øklar.

Elspa giftist við Dáva, *Joen David Høj*, av Strøndum, men hann doyði á Sjúkrahúsinum longu 3. mars í 1929, bert 39 ára gamal. Hon giftist ongantíð upp aftur.

Á einum lítlum bonki við borðendan situr Joen Carl Maurentzius, *Karl*, næstelsti sonurin. Tað er gott samljóð millum móðir og son.

Við hvørt kann hann tó hvessa í hana: „Mamma, *tíg* meðan maðurin tosar!”

Karl spyr, lurtar og prátar. Hann kann prátta leingi; hann er púra burtur í tí, hann tosar um. Hann hevur sína egnu tíðarfatan, sína egnu heimsmynd, sum er púra leys av, hvat onnur halda og siga. Hann er egin sum abbi hansara. Í hansara heimi hava huldufólk sína heilt natúrligu gongd; hann hevur hitt fleiri teirra - tey flestu niðri á Langanesi.

Einaferð, hann og fleiri aðrir standa í einum kjallara har niðri, síggja teir, at ein krani verður skrúvaður frá og fylt verður uppí eina spann av vatni. Spanninn sveimar í hálvari manshædd, men ongin maður sást. Tá

Joen David Høj, Dávur, (1879-1929)

spannin er full, fer hon dandandi í leysari luft út eftir gólvinum og út gjøgnum dyrnar.

Karl sá, at her var okkurt, sum ikki var úr hesum heimi, so hann fór óræddur aftaná at kanna hetta fyrirbrigdið. Hann sær spannina sveima ein stuttan tein, so hvørvur hon lúkst niður í klettin.

Karl og Lassi prátta saman á rættini í Kolbeinagjógv

Tá vendi Karl og fór inn aftur til hinar.

- Ádú, Jóan Carl, helt Elspa tá fyrri. Tað var gott, at tú ikki fórt longur. Tú kundi dottið í holið.

Tað verður ikki spurt um hví ella hvussu hjá teimum báðum. Soleiðis er tað bara, tað hoyrir til - alt er lagað og av Gudi givið.

Karl hevði altíð góða tíð. Kom maður framvið, har hann stóð úti á bønnum og rakaði hoyggið saman, so varð práttað, sjálvt um hann dró á luftina og hoyggið lá rist út um allar teigar.

Vit síggja hann koma koyrandi heimeftir við vogninum fullum av góðum, turrum innberingarhoyggi. Har standa Frederik, Kidda og aðrir menn - og so varð práttað. Teir siga, at eitt myrkt æl hóttir vesturi undir Síðunum, men Karl helt ikki, at tað mundi fara at bila. Ælið kom tó og alt hoyggið fleyt í vætu. Tá liðugt var práttað, vendi Karl órørdur vogninum og risti tolin hoyggið út aftur á somu teigar, har tað hevði ligið.

Her er ruddað og vaskað síðani í gjár. Hóast vit eru fyrst í 1980-árunum, so verður framvegis flett á køksgólvinum uppi á Leiti, tá skurðurin er.

Tað verður hildið leingi á, javnt og seigliga. Bara í tí løtu, tá seyðurin skal skjótast, klárur at svæva, verður ein stuttur steðgur.

Ta løtuna noyðist Elspa at fara inn í stovuna. Hon tolir ikki at síggja, tá lívið verður tikið frá einum livandi Guds skapningi.

Tá Elspa doyði í 1988, doyði ein stórir partur av Karli við henni.

Tíðin var tá farin frá skýmingarløtunum og hugnakvøldunum uppi á Leiti.

Karl sjálvur doyði nøkur ár seinni av krabbameini.

Í dag standa húsini tóm uppi á Leiti. Ein tíðarmynd er farin, har gomul siðvenja og gamal hugburður ikki lótu seg tøla og troka burtur av tí nýggja, sum kom við tí skjótt vaksandi vælferð.

Alt hevur sína tíð her á fold.

Tá peningurin fyrri mong tók valdið yvir tilveruni og statussymbolir skuldu sýna, hvør tú vart, sótu móðir og sonur á brík og á bonki uppi á Leiti.

Har var einki skart og skreyt.

Har var einki tilgjørt og lagað til væntan og metan hjá øðrum.

Tíðina áttu tey sjálvi.

Tey tosaðu um tað, sum var, og tað, sum hevði verið, og um síni medmenniskju.

Um tey, sum livdu, og tey, sum farin vóru. Ikki við einum tilgjørdum, kenstuleysum undirtóna, men við einum fjálgum, jarðbundnum frásøguhátti frá eini tíð, tá menniskjan var tað, hon var - í góðum sum í illum.

Keldur: *Kongsfestini á Strøndum*, J. L. Ejdesgaard; *Kaj, ein dokumentrisk ævisøga*

Myndir: Úr myndasavninum hjá Lassa Borðoy

Húsini hjá Elspu og Karl